Є.А. Носова, канд. екон. наук., асист.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ

Визначено сутність інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану підприємств, розглянуто його складові та вимоги до інформації

The essence of information support of enterprise's financial state is determined. The parts of information support and demands to the information are described

***Ключові слова**: інформаційне забезпечення, інформація, фінансовий аналіз, фінансовий стан підприємства, інформаційні потоки, інформаційна база*

***Keywords**: information support, information, financial analysis, financial state, information flows, information database*

Аналіз фінансового стану підприємства є однією зі складових фінансової діяльності і призначений як для вирішення поточних проблем, так і досягнення стратегічних завдань, які визначають розвиток підприємства у довгостроковій перспективі. За допомогою аналізу можна виявити недоліки у фінансовій діяльності, знайти резерви покращення фінансового стану та розробити обґрунтовані управлінські рішення.

Проведення аналізу фінансового стану, з одного боку, має на меті забезпечення потрібною інформацією процесу прийняття рішень, а з іншого – потребує інформації для його здійснення. Саме тому виникає потреба розробки інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану підприємств.

Вивченням питань інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану підприємств займались такі науковці як: І. Ансофф, М. Мескон, П. Драккер, Б. Нідлз, Д. Колдуелл, Дж. Фрідман, Р. Холт та інші. Істотний внесок зробили у розробку теоретичних, методологічних та організаційно-управлінських аспектів інформаційного забезпечення діяльності підприємства російські вчені М. Баканов, І. Балабанов, В. Ковальов, В. Новодворський, С. Сайфулін, Е. Стоянова, А. Шеремет та інші, а також вітчизняні економісти І. Бланк, Ф. Бутинець, Є. Мних, М. Чумаченко. Але недостатньо уваги в їх працях приділяється питанням організації інформаційного забезпечення на підприємстві та визначенню його складових, що потребує подальших досліджень.

Проблема визначення інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану підприємств потребує всебічного розгляду, оскільки цей процес є підсистемою системи управляння підприємством і, крім того, є самостійною системою аналізу, оскільки потребує використання особливих прийомів для його ідентифікації та визначення способів покращення.

Проведення аналізу фінансового стану дозволяє фінансовим менеджерам вирішити наступні завдання:

- визначення потреби у фінансових ресурсах;

- визначення можливих джерел залучення фінансових ресурсів та вибір найкращих з них;
- визначення оптимальної структури фінансових ресурсів (співвідношення між власними та залученими коштами);
- визначення можливих напрямів використання фінансових ресурсів та вибір найбільш ефективних з них;
- здійснення процесу планування, прийняття управлінських рішень та їх реалізація на практиці, регулювання діяльності підприємства.

За умов ринкової економіки постійно зростає потреба у достовірній та релевантній інформації для оцінки фінансового стану підприємств, оскільки від його стійкості залежить конкурентоспроможність підприємства, перспективи його розвитку, можливість виконувати взяті на себе зобов'язання. Крім того, без проведення аналізу фінансового стану неможливо розробити прогнози та плани щодо напрямів розвитку підприємства у майбутньому.

Наявність достовірної інформації є запорукою вдалого розвитку підприємства і дозволяє уникнути фінансової кризи, а це, в свою чергу, вимагає своєчасного забезпечення інформацією процесу аналізу фінансового стану.

Без інформації неможливий будь-який процес управління, а процес забезпечення нею передбачає здійснення її збирання, обробки та передачі користувачам для прийняття рішень, а також забезпечення її зберігання.

Отже, інформаційне забезпечення – це комплексне поняття, яке включає в себе систему засобів пошуку, отримання, накопичення, обробки, зберігання та передачі інформації шляхом створення баз даних для забезпечення процесу управління потрібною інформацією.

В свою чергу, процес інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану – це безперервний процес постійного вибору даних, необхідних для здійснення обліку, аналізу, планування та контролю з метою прийняття ефективних управлінських рішень за всіма напрями фінансової діяльності підприємства.

Інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану складається з трьох елементів:

- інформаційної системи, яка включає саму інформацію та інформаційні потоки;
- інформаційних технологій – способи накопичення, обробки, зберігання та передачі інформації;
- комунікативного середовища, а саме носіїв та каналів руху інформації.

Інформація являє собою сукупність економічних показників, які є об'єктом зберігання, обробки, передачі, і використовуються в процесі аналізу та прийняття управлінських рішень.

Якісні характеристики інформації, які зумовлюють її корисність при прийнятті рішень, наведені у табл. 1.

Таблиця 1. Критерії відбору інформаційних джерел

Критерій	Значення критерію
Повнота (достатність)	Необхідність наявності у джерелі повного об'єму інформації, який забезпечить проведення повноцінного пошуку. Неповнота інформації може призвести до помилок у прийнятих рішеннях, оскільки невідома частина може суттєво змінити уявлення про проблему
Актуальність	Інформація, яка використовується при прийнятті рішень є актуальною тільки протягом конкретних, обмежених часових інтервалів, оскільки за час збору інформації, її публікації ситуація на ринку може суттєво змінитись.
Оперативність (своєчасність)	Своєчасність надходження та відповідної обробки. Впливає на оперативність прийняття управлінських рішень та їх відповідність ситуації, що склалась на підприємстві
Доступність	Знайти потрібну інформацію можна майже завжди, але це може вимагати різних витрат часу та коштів
Ступінь достовірності	Абсолютно достовірної, надійної інформації не існує. Будь-яка інформація має певні неточності, викривлення, невідповідності тощо. Тому до того, як інформація буде використовуватись, необхідно визначити її достовірність
Незалежність	Подання інформації у більшості джерел здійснюється з точки зору їх розробників або власників, тобто у вигідному для них світлі. Впевнитись у тому, що інформація відображає дійсність можна за допомогою порівняння декількох незалежних джерел
Релевантність (істотність)	Не завжди отримана інформація допомагає розв'язати проблему, що стоїть перед дослідником. Крім того, іноді важко виокремити інформацію, яка необхідна для даного дослідження. Не варто витрачати час, фінансові і трудові ресурси на отримання інформації, що не буде впливати на процес прийняття рішень
Цілеспрямованість	Відповідність зібраної інформації цілям дослідження
Інформаційна єдність	Підпорядкування методології обробки даних вимогам статистичної теорії спостережень та дотримання єдиних принципів її обробки
Співставність (порівнянність)	Можливість порівняння даних по різним періодам та підприємствам завдяки єдності предмету дослідження, кола досліджуваних показників, методології дослідження та методик виміру характеристик
Доступність для сприйняття (зрозумілість)	Інформація повинна бути зрозумілою, мати прийнятний вигляд для користувача, якому вона призначена та представлена на зручному носії, мати однозначне трактування
Економічність	Витрати на отримання та опрацювання інформації не повинні перевищувати результат, який отримується від її використання

Джерело: розроблено автором на основі [1, с.165]

Інформаційні потоки сприяють тому, що до системи аналізу фінансового стану постійно надходить інформація, яка забезпечує її функціонування. Інформаційні потоки можна класифікувати за великою кількістю ознак (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація інформаційних потоків підприємства

Джерело: складено автором на основі [1, с. 163-164]

Інформаційні потоки підприємств зазвичай містять велику кількість надмірної інформації, але в той же час у обліку відсутня інформація, потрібна для ефективного управління і прийняття рішень ґрунтується не на об'єктивній інформації, а на інтуїції керівників. За оцінками до 80% управлінських процесів не мають інформаційної підтримки.

Для того, щоб забезпечити ефективність існуючої на підприємстві системи управління, необхідно організовувати інформаційні потоки наступним чином:

- рух інформації має відбуватись в чітко визначені терміни і в необхідному для цілей управління обсязі;
- обмін інформацією між структурними підрозділами підприємства і посадовими особами має бути жорстко регламентований та має бути передбачена відповідальність за порушення термінів та порядку надання інформації, а також перекручення її змісту;
- необхідно передбачати необхідність отримання інформації у екстреному порядку.

Інформаційна база аналізу фінансового стану підприємств включає:

- макроекономічні показники, які розраховуються органами статистики (ВВП, ВНП, грошові доходи населення, емісія грошей, внески населення в банки, індекс інфляції, облікова ставка НБУ);

- показники по галузі – інформаційні матеріали щодо основних показників діяльності галузі, різноманітні рейтинги підприємств, фінансова звітність, індекси цін;
- показники кон'юнктури фінансового ринку – використовуються для розробки інвестиційної стратегії як короткострокової, так і довгострокової (інформація про цінні папери, що обертаються на ринку; ціни на них та їх динаміка; обсяги торгів; курси валют);
- показники, розраховані на основі внутрішньої інформації підприємства (показники фінансового стану підприємства, нормативно-планові показники).

Ці показники мають бути уніфікованими, регулярно розраховуватись та аналізуватись, бути достовірними, що дозволить якісно проводити аналіз фінансового стану підприємства, здійснювати прогнозування та приймати оперативні та стратегічні управлінські рішення за всіма напрямами фінансової діяльності підприємства.

Всю інформацію, яка використовується під час проведення аналізу фінансового стану підприємств, можна поділити на дві групи:

1. Нормативно-довідкова інформація – включає нормативно-правові акти та інформацію з вторинних джерел, в тому числі аналітичну та наукову літературу.
2. Фактографічну інформацію – дані бухгалтерського, податкового та управлінського обліку.

Більш детальна характеристика джерел інформації, що використовуються при аналізі фінансового стану наведена у табл. 2.

Таблиця 2. Інформаційна база аналізу фінансового стану підприємства

Група	Характеристика
1	**2**
Дані бухгалтерського обліку	Фінансова звітність, яка відображає фінансовий і майновий стан підприємства, результати його діяльності за звітний період: - Баланс - Звіт про фінансові результати - Звіт про рух грошових коштів - Звіт про власний капітал - Примітки до річної фінансової звітності Податкова звітність Внутрішня звітність (інформація управлінського обліку) Первинні документи (міститься інформація про господарські операції) Облікові регістри, де відображена інформація, узагальнена за певними ознаками (журнали, накопичувальні відомості, відомості розподілу витрат, оборотна відомість, оборотно-шахова відомість, головна книга, аналітичні та синтетичні рахунки)
Дані державної статистики	Дані, які мають загальноекономічну спрямованість та дані фінансової статистики
Правова та нормативно-довідкова інформація	Нормативні документи державних органів, які регулюють діяльність підприємства, визначають вимоги до ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, перелік форм обов'язкової звітності

Продовження табл. 2

1	2
Планово-нормативна інформація	Фінансові плани, норми та нормативи, які визначаються на підприємстві
Інша інформація	Результати маркетингових досліджень, дані вибіркових досліджень, експертні оцінки, публікації у засобах масової інформації, неофіційні дані тощо

Джерело: розроблено автором

Користувачів фінансової інформації можна поділити на дві групи:

- зовнішні, які користуються інформацією про результати фінансової діяльності і його фінансовий стан;
- внутрішні, які використовують внутрішню інформаційну базу підприємства, в тому числі інформацію, що є комерційною таємницею, а також зовнішні джерела інформації.

Внутрішнім користувачам доступна вся без виключення фактографічна інформація, в той час як зовнішні користувачі можуть використовувати тільки дані фінансової звітності (квартальної та річної), яка є основним джерелом інформації при здійсненні аналізу фінансового стану. Саме в ній міститься інформація, яка дозволяє отримати реальну характеристику фінансового стану підприємства. Її перевагами є те, що вона складається підприємствами регулярно за чітко встановленими правилами. Крім того, вона має велике аналітичне значення. Також в ході аналізу можуть використовуватись дані бухгалтерського обліку, які дозволяють отримати розшифровки щодо руху та залишків за синтетичними та аналітичними рахунками.

Вивчення звітності підприємства дозволяє визначити сутність досліджуваних в ході аналізу фінансового стану явищ та процесів, після чого можна переходити до вивчення характеру та закономірностей їх зміни та розвитку, використовуючи статистичний інструментарій аналізу.

Для забезпечення виконання керівництвом функції управління аналіз фінансового стану повинен ґрунтуватись не тільки на внутрішній, але і на зовнішній інформації, тобто процесі інтеграції системи управління підприємством із зовнішнім економічним простором. Це дозволить розширити джерела отримання вхідної інформації, підвищити оперативність та альтернативність розрахунків, розширити використання математико-статистичних методів з метою отримання висновків, а також орієнтувати систему на майбутнє.

Якщо б статистичні дані, які надходять до органів державної статистики у вигляді фінансової та статистичної звітності були б доступні користувачам у вигляді інформаційної бази, це дало б можливість аналізувати фінансовий стан в розрізі видів економічної діяльності, галузей економіки та окремих суб'єктів господарювання як в статиці, так і у динаміці. Така зведена інформація, що знаходиться в інтегрованій базі даних, могла б зацікавити інвесторів та самі підприємства, оскільки вони б отримали змогу порівнювати свої фінансові показники з середніми по галузі, групі підприємств і

таким чином оцінювати свій фінансовий стан у порівнянні з іншими суб'єктами на певному сегменті ринку. Органам державної статистики така база даних дозволить аналізувати зміну фінансових показників та їх структури у динаміці, розраховувати індикатори фінансового стану підприємств, в тому числі здійснювати оцінку платоспроможності та ефективності діяльності.

При створенні інформаційної бази необхідно звертати увагу на наступні аспекти:

- засоби реєстрації, обробки, накопичення та передачі інформації, що використовуються на підприємстві;
- процес систематизації, накопичення та зберігання інформації;
- форму видачі інформації користувачам;
- можливість створення нової числової та графічної інформації, необхідної для прийняття рішень.

Характер, обсяг та зміст потрібної інформації визначає технічні засоби та методи, які потрібно використовувати для її обробки.

Обліково-інформаційна система має бути побудована таким чином, щоб забезпечити процес управління необхідною інформацією та відповідати новим економічним умовам. Для кожного підприємства вона є унікальною, оскільки особливості її побудови обумовлюються поєднанням економічних, юридичних, організаційних, техніко-економічних та інших факторів. Саме тому необхідно точно формулювати вимоги до інформації, щоб вона забезпечувала потреби оперативного управління та дозволяла отримувати потрібну для управління інформацію в найкоротші терміни.

При побудові інформаційної системи мають враховуватись наступні принципи [2, с. 367]:

- типізація процесів, які відбуваються на підприємстві;
- однократність введення та багаторазовість використання інформації;
- раціоналізація документообігу і каналів обміну інформацією;
- організація єдиної системи зберігання і пошуку інформації;
- стандартизований формат представлення даних та зручний користувальницький інтерфейс;
- стандартизація процедур введення, коригування та отримання інформації.

Ефективність проведення аналізу фінансового стану підприємства залежить від використовуваної системи збирання, обробки та збереження інформації.

Основою аналітичних процедур оцінки фінансового стану підприємства, метою яких є прийняття ефективних управлінських рішень та забезпечення їх обґрунтованості виступає:

- аналіз інформації за попередні періоди (попередній або ретроспективний аналіз);
- аналіз інформації за поточний період (поточний або оперативний аналіз);

- оцінка майбутнього потенціалу підприємства (наступний або перспективний аналіз).

Аналітичні розрахунки можуть здійснюватись за допомогою універсальних та спеціалізованих комп'ютерних програм, які були спеціально розроблені для проведення аналізу фінансового стану підприємств.

Універсальні програми користуються попитом, оскільки їх досить легко прилаштувати до особливостей бухгалтерського обліку та аналізу в різних галузях економіки. Спеціалізовані програми, в свою чергу, дозволяють врахувати галузеві особливості, масштаби господарювання, що збільшує їх функціональні можливості і пристосовує їх до вимог користувачів.

Перевагами спеціалізованих комп'ютерних програм є те, що вони дозволяють аналізувати показники фінансового стану підприємств та визначати тенденції їх зміни, прогнозувати фінансовий стан, порівнювати фінансовий стан підприємства з іншими підприємствами галузі, розробляти різні варіанти бізнес-плану, враховувати при здійсненні аналізу різні фактори економічного та неекономічного характеру, використовувати динамічні та статичні методи аналізу, надавати інформацію у табличному та графічному вигляді тощо.

Використовувати спеціалізоване комп'ютерне забезпечення вигідно у тому випадку, якщо фінансовий аналіз проводиться на підприємстві систематично, виникає необхідність враховувати специфіку економічної діяльності підприємства та потреби користувачів цієї інформації, існуючі комп'ютерні системи не дозволяють здійснювати обробку та аналіз даних підприємства через їх значний обсяг та різновекторність економічного аналізу.

Високоінтегровані комплексні інформаційні системи (КІС) дозволяють забезпечити автоматизацію процесу бюджетування і контролю його виконання, а також надати аналітичну інформацію керівникам для прийняття рішень.

Використання комп'ютерних технологій, в тому числі облікових програм, дозволило значно прискорити терміни складання фінансової звітності та передачі її користувачам і при цьому зменшити кількість арифметичних та логічних помилок.

Ефективна система інформаційного забезпечення може бути побудована за умови:

- визначення інформаційних потреб керівництва на кожному рівні управління;
- поділу інформації на групи за рівнями управління з метою створення баз даних;
- створення автоматизованих робочих місць з обробки даних враховуючи підрозділ, у якому створюється інформація;
- використання програмних продуктів для проведення фінансового аналізу.

Отже, інформаційне забезпечення фінансового аналізу – це система даних і способів їх опрацювання, що дозволяють вивчити реальний стан об'єкта управління, виміряти вплив факторів, які його визначають, а також виявити можливості здійснення управлінських дій.

Ефективність аналізу фінансового стану підприємства значною мірою залежить від якості інформаційного забезпечення, яка залежить від повноти, комплексності, оперативності, доступності, точності, релевантності, актуальності та порівнюваності досліджуваних даних, що, в свою чергу, обумовлюється правильністю визначення потрібної для аналізу інформації у програмі дослідження, організації процесу збирання даних, повноти інформації та наявності у ній помилок, а також суб'єктивного сприйняття сутності того чи іншого показника.

Побудова раціональної системи організації інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану підприємства є основою для забезпечення ефективної роботи підприємства та його конкурентоспроможності. Від якості інформаційного забезпечення залежить змістовність аналізу, його глибина та повнота, можливість врахування факторів, які впливають на об'єкт вивчення.

Література

1. Гроздановска Г.В. Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану підприємств Болгарії / Г.В. Гроздановска // Наукові праці МАУП. – 2010. - Вип. 1(24). - с. 163–168.
2. Чиж Л. Особливості формування інформаційного забезпечення аналізу діяльності морських торговельних портів / Л. Чиж, Н. Хотєєва // Економічний аналіз. - 2011. - Випуск 8. Частина 2. – С. 365-368.
3. Белялов Т.Е. Інформаційне забезпечення управління фінансовою діяльністю підприємств легкої промисловості / Т.Е. Белялов // Актуальні проблеми економіки. - №1(115). - 2011. – С. 219-226 // Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/APE/2011_1/APE-2011-01/219-226.pdf - Назва з екрану.
4. Голубнича Г.П. Удосконалення обліково-аналітичного інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень / Г.П. Голубнича // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія: Економіка. – 2005. – С. 44–45.
5. Лагун М.І. Інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану підприємств при визначенні його потенціалу / М.І. Лагун // Формування ринкових відносин в Україні : Збірник наук. праць. – 2007.– №9. – С. 64–68.
6. Овчаренко Р.В. Інформаційне забезпечення та методичні основи оцінки фінансової стійкості підприємства / Р.В. Овчаренко // Банківська справа. – 2001. – №4. – С. 58–62.
7. Онищенко В. Консолідована фінансова звітність як інформаційний ресурс при обґрунтуванні та прийнятті управлінських рішень / В. Онищенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія: Економіка. – 2007.– Вип. 98. – С. 37–40.